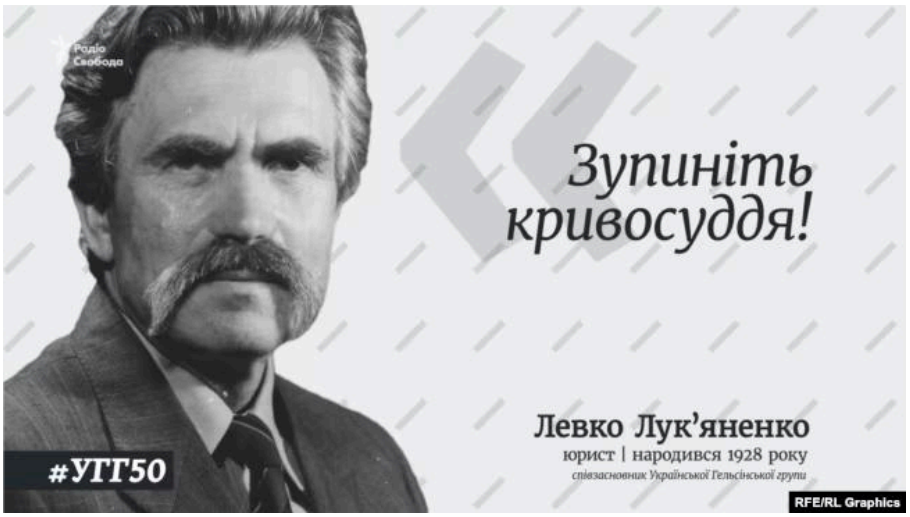
УКРАЇНСЬКА ГЕЛЬСІНСЬКА ГРУПА

Левко Лук'яненко і УГГ. «Ця нація матиме свободу»

Ірина Штогрін

08 листопада 2026, 19:14

До 50-ї річниці створення Української Гельсінської групи Радіо Свобода нагадує про те, з якою метою українські інтелектуали створили цю організацію, що вони робили і чому їх так люто переслідував радянський режим.

▸ Українська Гельсінська група (УГГ)

(Уперше Радіо Свобода інтерв'ю Радіо Свобода з українським політв'язнем, дисидентом, одним із творців незалежності України Левком Лук'яненкомп було опубліковано в листопаді 2016 року)

Його засудили до розстрілу за «намагання відірвати УРСР від СРСР», через 72 доби вирок замінили на 15 років таборів. Він вийшов на волю, став співзасновником Української Гельсінської групи і знову був заарештований. Левко Лук'яненко – людина-епоха, аналітик і стратег, автор Акту про незалежність України. Він стверджував: 27 років неволі лише укріпили його віру в Україну і пояснював чому.

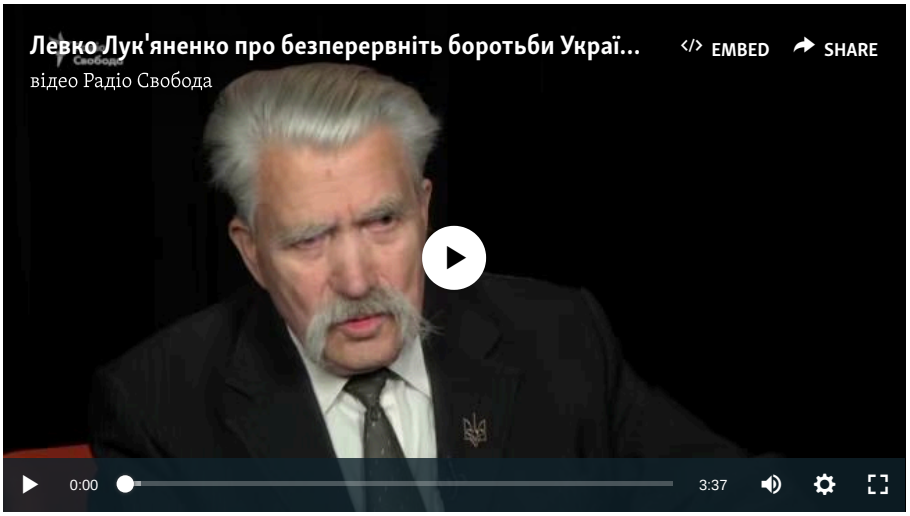
– У генетичному коді українців закладено прагнення до незалежності. І хоч русичі втратили своє державне утворення Київську Русь, бо татаро-монголи захопили в 1240 році Київ, народ зберіг пам'ять про своє коріння і прагнення до відновлення державності.

Цей зв'язок поколінь, на мій погляд, міститься в генетичному коді як пам'ять, як антропологічна спадкоємність, як спадкоємність у духовності, етичності і моральності.

Тож не дивно, що Україна не переставала боротися за незалежність. Ніколи. І весь період комуністичної диктатури українці постійно боролися.

Я не пам'ятаю такого року, щоб Московія (СРСР, Росія – ред.) не засудила десь когось з України.

У 1958 сформувалася нова стратегія боротьби – боротьби мирними способами на основі конституції СРСР та України і «права націй на самовизначення», яке було записане в засадничих документах ООН

ЗАВАНТАЖИТИ

Про «змову юристів проти СРСР»

– Але у 1958 сформувалася нова стратегія боротьби – боротьби мирними способами на основі конституції СРСР та України і «права націй на самовизначення», яке було записане в засадничих документах ООН.

Я знав про ці норми і про ці документи. І мені, як юристу, прийшла думка спробувати розпочати новий етап боротьби ось у такий – юридично-правовий мирний спосіб.

Не тому, що я «зброї» не хотів, але тому, що я розумів, що поки це неможливо. Адже «гаряча боротьба» спалахує кожні 25 років, війна закінчилася у 1945-му, тож поки треба було використовувати інші способи.

Що мене штовхало?

Мене штовхало прагнення продовжувати боротьбу. Я вважав, що це мій обов'язок підняти синьо-жовтий прапор і понести його далі вперед.

Показати Московії, що вона нас – українську націю – не поклала на лопатки, що нація продовжує боротьбу. Але, як виявилося, і такий спосіб був розцінений КДБ як «найважчий злочин».

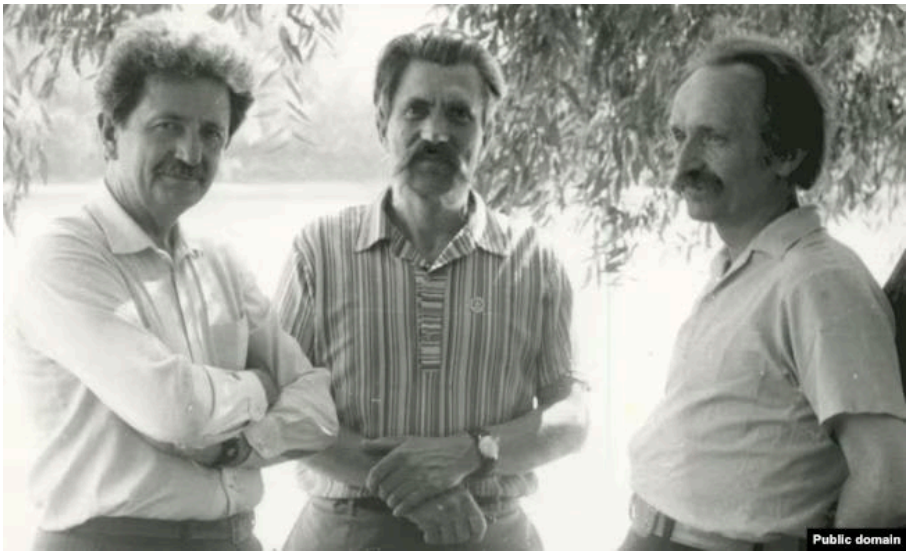
Нас схопили і КДБ вдалося повністю «закрити» слідство і суд, їм вдалося повністю приховати факт засудження нової організації з новою програмою. Навіть за кримінально-процесуальним кодексом, коли суд відбувається закрито, то вирок зачитується публічно.

У нашій справі вирок не був зачитаний публічно. На суд не пустили нікого. Ні дружин, ні братів, нікого.

З усіх родичів і знайомих, які знали, що нас арештували, КДБ взяло підписку «про нерозголошення».

Таким чином, «кагебістам» вдалося повністю ізолювати нашу групу від суспільства українського, а тим більше від закордону. Уперше в 1964 році просочилася інформація про оцю нашу «Українську робітничо-селянську спілку».

І то у такий спосіб, що один із «кагебістів» у Києві розказав **Івану Світличному** про неї.

(Зліва направо): Михайло Горинь, Левко Лук'яненко, В'ячеслав Чорновіл. Архівне фото

Іван Світличний – це один із патріотів, який у душі мав любов до України, сміливість боротися, воювати за незалежність України. Він був одним із засновників шістдесятництва. Це була людина виняткова, відважна, смілива і розумна.

Отже «кагебіст» сказав Світличному, а вже від Світличного у 1964 році пішла інформація про групу юристів, яких засудили до розстрілу, а потім замінили кару на 15 років і завезли там кудись у Сибір чи Мордовію.

Нас було 7 чоловік, серед них **Кандиба, Луцьків, Вірун, Кіпіш, Любовіч, Боровницький...**

Про Українську Гельсінську групу

– Створення Гельсінської групи мало величезне значення.

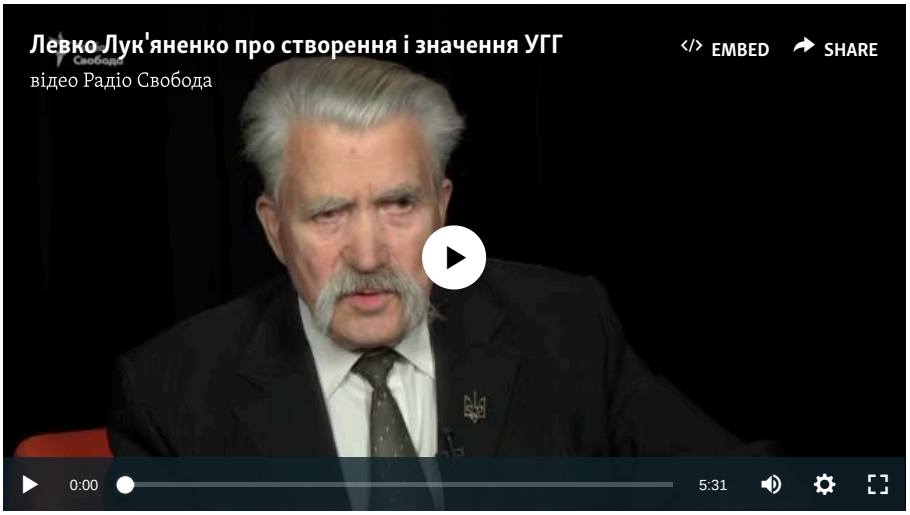
Чому? Бо боротьба за демократизацію комуністичного деспотичного ладу виводилася на рівень міжнародного права.

За кордоном була широка боротьба проти тоталітарних режимів в інших державах і наша боротьба лягала в той загальний міжнародний рух боротьби за демократизацію, свободу.

Радянська влада – це російська влада в стадії комуністичній, а КДБ – це передовий загін диктатури. Тому, що по-справжньому Союз Радянських Соціалістичних Республік був імперією, а не ніякою союзною державою.

І ця імперія дбала про своє збереження, про своє розширення. А імперія може існувати лише в умовах диктатури, і не може в умовах свободи.

Коли ми підняли питання на цілий світ про розширення демократії і свободи у Радянському Союзі, то це було направлено на підрив імперських основ. Тому проти нас спрямували усі сили КГБ і міліції.

ЗАВАНТАЖИТИ

Методи КДБ

– Нас арештовували і засуджували.

Спочатку арештовували по 187-й статті, це до 3 років ув'язнення. Але потім подивилися, що коли нас арештували двох, а потім ще двох, попри це, на їхнє місце знову приходили ще двоє.

Вони побачили, що український національний організм здатний поповнюватися і в такий спосіб установиться «колесо арештів» і притік нових людей до групи може продовжуватися без кінця.

І тоді вони перекваліфіковують із 187-ї статті на статтю 62-гу, а вона карає до 7 років ув'язнення і до 5 років заслання. Це був сигнал, який зупинив «приплив».

Після цього «набір» в УГГ відбувається повільніше. Поповнення вже відбувалося за рахунок людей, які просиділи в тюрмі, або ще сиділи.

Нашу групу арештували тоді, коли про слідство не повідомляли, радіо не було, із камери не випускали, побачення не мали. Ти сидиш наглухо закритий.

Не так як зараз слідство відбувається, вже цілий світ знає, що арештували, допитували.

Зараз інформаційна війна ведеться відкрито, а тоді, коли я в концтаборах сидів, то десятки людей були б готові піти на смерть, якби дали можливість висловитися на цілий світ про боротьбу України за незалежність.

Нас намагалися зламати

Ми були в ізоляції. «КГБісти» намагалися зламати і все зробити, щоб зламати

Можу розказати, як це робилося.

Одного із нас сімох, це був Василь Луцький, слідчий веде по коридору, і з одної із камер крик – ріжуть людину. Людину ріжуть по-справжньому і вона кричить страшно. Василя заводять у кабінет, а там кров на підлозі.

І слідчий каже: «Ну що ти будеш розказувати, чи треба зробити з тобою так, як у сусідній камері?». І от переляканому Василеві слідчий диктує, а той пише й підписує. Підписав, що я – «керівник організації».

ЗАВАНТАЖИТИ

Як передавали інформацію?

– Коли я був під слідством, то не мав можливості нікому нічого передати. Але ми намагалися якось. Є метода різна: з камери в камеру передати, або, коли ми ходили в туалет, чи під час прогули ми могли щось гукнути. Але в концтаборах діяла інша система.

Приїжджали на побачення до когось і вже через побачення можна було щось передати.

Надзвичайно велика роль Радіо Свободи, вона грала роль посередника.

Уявіть собі шлях: написав я чи хтось документ із концтабору, це треба передати на волю, на волі його передадуть за кордон, воно потрапить, наприклад у Париж, Радіо Свобода не має право із тих записок таємно передавати, отже цей текст надрукує газета у Парижі, і вже з газети бере Радіо Свобода і передає тоді на Україну.

Тоді ми зверталися до наших співгромадян, до українців ось таким складним шляхом.

Так от, Радіо Свобода була нам величезним помічником, величезною допомогою. Мільйони людей вночі «крутили» радіоприймачі, через мережу «глушилок» ловили Радіо Свобода або «Голос Америки».

Один раз почули половину слів, другий раз почули іншу половину і вже склали речення. Так і дізнавалися про нас.

От не встиг Руденко у Москві проголосити про Українську Гельсінську групу, як через дві години камінням закидали у Києві вікно, де була його дружина Раїса разом із Оксаною Мешко.

Я засміявся і кажу: «Пане Миколо, я дуже радий, бо це означає, що вас не арештують, ви ще побудете на свободі. Бо колись було як, ніякі каменюки не летять. Вони приходять тихесенько вночі, зробили вам величезний трус і тихенько вас запхнули в автомобіль. Привезли тихесенько у камеру, запхнули і ви сидите там місяцями».

ЗАВАНТАЖИТИ

Тяглість правозахисного руху

– Українська група зі сприяння виконання Гельсінських угод, тобто Гельсінська група була продовжувачем боротьби попередніх поколінь. Українська нація бореться постійно.

Вона боролася в 15,16,17,18-му столітті – зброєю, 19-е століття – в нас просвітянське, але це національне самоусвідомлення себе як нації. І це самоусвідомлення, яке дали нам наші геніальні поети, письменники, воно підготовило війну 20-го століття.

І це перша війна – Петлюрівщина, друга – Бандерівщина і потім вже третя боротьба мирними способами, яке завершилася перемогою, або першою фазою дезінтеграції московської імперії. Вони є продовжувачами цієї загальної боротьби української нації за національну свободу.

Народний депутат Левко Лук'яненко біля Верховної Ради спілкується з людьми. Київ, 24 серпня 1991 року

Наші теперішні правозахисники мають перед собою великий об'єм роботи. Необхідно боротися за звільнення полонених, за звільнення людей, яких російські спецслужби арештовують, судять за сфабрикованими звинуваченнями, засуджують.

Реально ж зараз сидять в Росії люди, які нічого з того, у чому їх звинувачують, не робили. Тому для сучасного покоління правозахисників є велике поле діяльності.

Необхідно поширювати цю інформацію серед українського народу і на міжнародну арену, роз'яснювати світу, що Московія – це імперія і вона продовжує імперську політику, і що ця імперська політика спрямована, щоб Україну задушити різними способами і повернути її під владу Кремля.

Всередині країни правозахисники теж мають багато роботи: за захист економічних і соціальних прав.

Безперечно, створення УГГ було подвигом людей, які відважилися тоді відкрито виступити проти імперії. Таких сміливців було небагато – 41, але вони зараз є прикладом для молодого покоління.

Тих, хто іде проти системи, завжди небагато, але вони перемагають.

Депутат Верховної Ради УРСР Левко Лук'яненко виступає на засіданні I сесії Верховної Ради УРСР 12-го скликання. Київ, 16 травня 1990 року

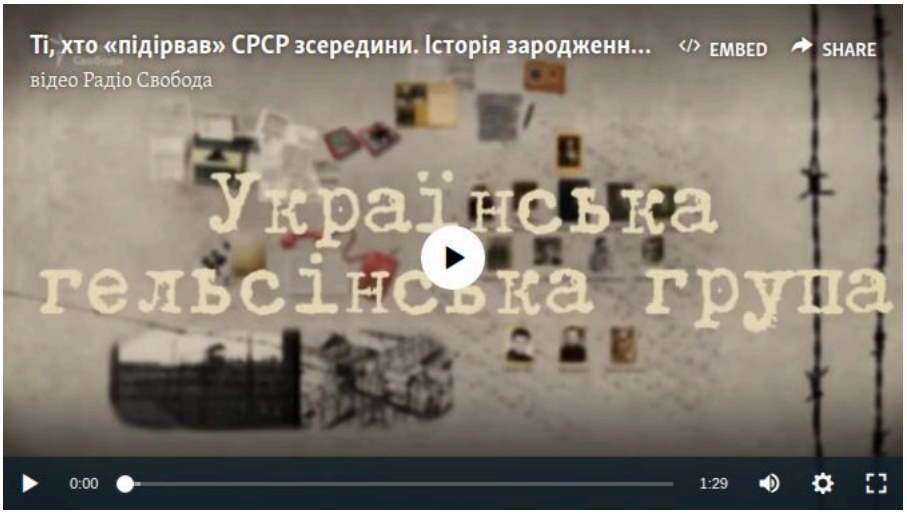
Український національний організм завжди витворює людей, які ідуть на жертви.

> Завжди серед українців, споконвіків, знаходяться люди козацької вдачі, отої сміливості, які за волю, за долю, за Україну йдуть на смерть. Це вказує, що ця нація матиме свободу. Україна зараз має таких людей теж. Їх ніколи не буває багато – у будь-якій нації, у будь-якому народі. Але те, що вони є, вказує, що – перемога буде.

Левко Лук'яненко *помер 7 липня 2018 року в Києві.*

▸ Члени Української Гельсінської групи

Десять років тому, до 40-річчя створення УГГ, Радіо Свобода зібрало факти, записало багато інтерв'ю і створило цикл публікацій про членів Української Гельсінської групи для спеціального проєкту – «Вони підірвали СРСР зсередини».

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

«Луганський світлячок» – Надія Світлична у спогадах колег по Радіо Свобода

Фотогалерея: Українська Гельсінська група. Нескорені

1/13 На могилі патріарха Володимира (Романюка). Церковний діяч провів 17 років у таборах за «антирадянську агітацію і пропаганду»

Ірина Штогрін

На Радіо Свобода з жовтня 2007 року. Редактор інформаційних програм, ведуча радіо і телеефірів, редактор спецпроєктів, старший вебредактор сайту

Facebook: Ірина Штогрін

Політика | Суспільство | Важливе на Свободі | Українська Гельсінська група

© Радіо Свобода, 2026 | Усі права застережено.